

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Шаповал Лесі Іванівни на дисертаційне дослідження Мартинюк Тетяни Миколаївни на тему:

«Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Тема даного дисертаційного дослідження є дуже важливою і актуальною на сьогоднішній день з ряду причин, а саме: 1) з метою збереження історії та ідентичності. Культурні цінності включають в себе традиції, мови, мистецтво, релігію та інші аспекти, які визначають ідентичність різних груп людей. Збереження цих цінностей допомагає зберегти історію та спадок культурних спільнот; 2) з метою розвитку нашої нації та суспільства, бо як відомо, культурні цінності впливають на соціальний та економічний розвиток суспільства. Вони можуть слугувати основою для розвитку туризму, творчої промисловості, освіти та наукових досліджень; 3) для збереження різноманітності. Різноманітність культурних цінностей важлива для світової культурної спадщини. Спадкування цих цінностей сприяє збереженню різноманітності та унікальності нашої культури; 4) для міжкультурної взаємодії. Світ стає все більше глобальним, і міжкультурна взаємодія стає необхідною. Збереження та розуміння культурних цінностей інших народів допомагає підтримувати мир і співпрацю між різними культурами; 5) важливо для майбутніх поколінь. Збереження культурних цінностей має важливе значення для майбутніх поколінь. Це допомагає передати знання та цінності, що набули значущість у минулому, новим поколінням; 6) для збереження природних та історичних пам'яток. Культурні цінності можуть включати, наприклад, історичні будівлі, пам'ятки та археологічні розкопки. Збереження цих об'єктів є важливим для збереження спадку та для того, щоб майбутні покоління мали можливість вивчати і розуміти свою історію.

Належне регулювання спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності допомагає зберегти та підтримувати нашу культурну спадщину і забезпечує багаточільову користь.

Усі ці аспекти свідчать про важливість та актуальність даної теми.

Зазначена вище актуальність теми «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» передбачає необхідність розгляду наступних положень: теоретико-правових й методологічних засад дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності; елементів спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності; особливостей спадкового правовідношення під час здійснення та охорони заповідальних розпоряджень, спадкування особистих паперів та об'єктів права інтелектуальної власності.

Таким чином, вбачається, що дисертаційне дослідження на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» є своєчасним, актуальним та досить важливим на сьогоднішній день.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

При вивченні дисертації Т.М. Мартинюк та її наукових публікацій, можна зазначити, що авторкою було правильно встановлено мету, об'єкт, предмет і завдання даної наукової роботи. Все це дозволило авторці здійснити логічну і структуровану побудову даного дослідження та провести та дослідження обраної теми у межах визначених обсягів.

Вбачається, що в процесі написання роботи авторка аналізувала різноманітні джерела і якісно обробляла наукові праці відомих дослідників у цьому напрямку, що дозволило їй вирішити значущу наукову задачу, відповісти на актуальні та суттєві питання для науки і практики в галузі спадкового права, яке охоплює культурні цінності. В результаті авторка сформулювала рекомендації та пропозиції для подальшого удосконалення теоретичних аспектів і практичних аспектів в галузі спадкового права, що має на меті покращити розуміння і застосування цього виду правовідносин.

Результати даного наукового дослідження було опубліковано Т.М. Мартинюк в дев'яти наукових публікаціях. Серед них – три статті у вітчизняних наукових виданнях, дві статті у міжнародних наукових журналах і три статті у збірниках тез міжнародних науково-практичних конференцій.

Таким чином, варто зазначити, що дослідження, проведене Т.М. Мартинюк у своїй дисертації на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності», відзначається високим рівнем науковості, а опубліковані статті відображають глибину та сутність обраної наукової теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Ця дисертація представляє собою одне з перших досліджень у межах України, в якій досліджуються теоретичні та практичні аспекти спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності.

У даній роботі були сформульовані результати та висновки, які є унікальними та мають велику наукову значущість і новизну, оскільки багато питань, які піднімаються в даній роботі раніше не вивчалися або не розглядалися. Зокрема, авторкою уперше:

- сформульовано авторську дефініцію поняття «спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» як урегульованого нормами спадкового права суспільного відношення, що виникає на підставі складного юридичного факту – відкриття та прийняття спадщини, вирізняється наявністю спеціального суб'єктного складу, виникає щодо специфічного об'єкта спадкування – культурних цінностей, зміст якого становлять загальні та спеціальні спадкові права й обов'язки;

- обґрунтовано право спадкоємця позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини, і право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням в тому самому порядку й на тих самих підставах;

- доведено необхідність на законодавчому рівні закріпити обов'язок спадкоємця, який отримав у власність культурну цінність, укласти договір майнового страхування цієї цінності, а також обов'язок внести відомості про цю культурну цінність до Державного реєстру національного культурного надбання або Державного реєстру нерухомих пам'яток України, якщо в них таких відомостей немає;

- аргументовано, що не можуть бути об'єктом спадкових правовідносин ті культурні цінності, які через свою юридичну природу (звичаї, традиції тощо) не мали зовнішнього вираження в матеріальній формі та є складовими лише духовної (нематеріальної) спадщини;

- визначено, що з метою збереження та охорони культурних цінностей, набутих у порядку спадкування та які знаходяться в приватній власності, слід встановити заборону щодо проведення спадкоємцем ремонтних (реставраційних чи інших схожих робіт) або передання культурних цінностей у тимчасове користування іншим особам без погодження з уповноваженими державними органами й можливість безоплатного вилучення культурних цінностей у разі встановлення факту недбалого утримання, що може призвести до їх безповоротної втрати, на користь держави;

- аргументовано, що спадкоємці як суб'єкти спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності, наділені низкою загальних і спеціальних спадкових прав. Зокрема, до загальних належать: право бути повідомленим про відкриття спадщини; право звернутися до нотаріуса із заявою про необхідність ужиття заходів до охорони спадкового майна; право відмовитися від прийняття спадщини тощо; спеціальними слід вважати: право спадкоємця позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини, і право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням у тому самому порядку й на тих самих підставах; право вимагати від відказоодержувача відшкодування як матеріальної, так і моральної шкоди в разі знищення, пошкодження чи втрати культурної цінності; право вимагати від уповноважених державних органів коштів на утримання культурної цінності в разі її використання для громадських і суспільних потреб.

Крім того, в роботі авторкою удосконалено:

- класифікацію норм Цивільного кодексу (ЦК) України, які регламентують здійснення права на спадкування, що охоплює: а) норми, які виконують регулятивну функцію спадкового права – регулювання спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності, безпосередньо спадкоємцями або їхніми представниками; регулювання спадкових правовідносин, об'єктами яких є культурні цінності, за участю інших учасників спадкових правовідносин (зокрема, відносин, пов'язаних із заповідальним відказом чи заповідальним покладанням); б) норми, які виконують охоронну функцію спадкового права – спрямовані на охорону спадкового майна й управління спадковим майном, до якого належать культурні цінності; в) норми, що виконують захисну функцію спадкового права – спрямовані на захист

порушених, невизнаних або оспорюваних прав чи інтересів учасників (суб'єктів) спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності. Останні можна схарактеризувати як норми забезпечувального характеру, які тісно пов'язані з нормами, що регулюють здійснення спадкових прав;

- наукове положення про те, що об'єктом спадкового правовідношення не можуть бути культурні цінності, які не підлягають приватизації – нерухомі археологічні об'єкти (пам'ятки археології) та пов'язані з ними рухомі речі, що мають археологічну цінність;

- наукове судження про те, що суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, формують: спадкоємці, відказоодержувачі, виконавці заповіту, кредитори та боржники спадкодавця;

- твердження про те, що на спадкоємців культурних цінностей як суб'єктів спадкового правовідношення покладено такі обов'язки: відшкодувати майнову шкоду (збитки), яка була завдана спадкодавцем; відшкодувати моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем, за наявності рішення суду, ухваленого за життя спадкодавця; сплатити неустойку (штраф, пеню), яка була присуджена судом кредиторів зі спадкодавця за життя спадкодавця; відшкодувати розумні витрати, які були здійснені одним із них або іншою особою на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця; обов'язками за договором оренди житла з викупом, які мав спадкодавець;

- наукове судження про те, що охорона спадкового майна, до якого належать культурні цінності, здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів і кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

До того ж, в роботі дістало подальший розвиток:

- обґрунтування того, що спадкове право і право власності як інститути цивільного права, об'єктом регулювання яких є культурні цінності, опосередковують динаміку правовідносин у сфері охорони культурної спадщини, що ґрунтуються на засадах як приватного, так і публічного права;

- положення про те, що елементами спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, слід вважати: а) суб'єктів правовідношення – спадкоємців, які наділені відповідними правами й обов'язками; б) об'єкт правовідношення – те, з приводу чого це правовідношення виникає, – культурні цінності та права на них; в) зміст правовідношення – права й обов'язки суб'єктів правовідношення;

- наукове судження, згідно з яким до переліку особистих паперів, пов'язаних з історією сім'ї, доцільно включати ордени й медалі, дипломи, грамоти, атестати, фотографії, ікони, фонограми голосів померлих членів сім'ї тощо. Моральний аспект належності цих та інших схожих паперів має превалювати над їх мінною вартістю;

- висновок про те, що спадкування творів літератури, науки й мистецтва опосередковується переходом до спадкоємців автора: 1) права власності на матеріальний об'єкт (полотно, книга, нотний запис тощо), у якому твір літератури, науки чи мистецтва знайшов своє зовнішнє вираження; 2) майнових

прав автора й інших осіб, які мають виключне авторське право; 3) особистих немайнових прав автора, які тісно пов'язані з майновими.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження та зроблені Т.М. Мартинюк висновки не викликають суттєвих зауважень.

Усі наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, в достатній мірі мають наукове обґрунтування і відповідають меті та завданням роботи, які визначені в загальних висновках і висвітлені в публікаціях авторки. Висновки, викладені в дисертаційній роботі, є чіткими та логічними, витікають з отриманих результатів, а рекомендації базуються на дослідженні.

Таким чином, хочемо зазначити, що результати дослідження, які Т.М. Мартинюк подає для захисту, відзначаються високим ступенем аргументації та наукового обґрунтування, вони є логічними, переконливими і мають наукову новизну та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. При формулюванні завдань дисертаційного дослідження, які відповідають поставленій меті, авторка детально та системно підходить до їх обґрунтування і логічної розробки, визначаючи наступні етапи:

- визначити стан наукового розроблення та методологію дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

- вивчити правову природу спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

- встановити особливості культурних цінностей як об'єктів спадкового правовідношення;

- виокремити суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

- проаналізувати зміст спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

- розглянути особливості спадкового правовідношення під час здійснення деяких заповідальних розпоряджень і спадкування особистих паперів;

- з'ясувати специфіку здійснення прав учасників спадкового правовідношення, одним з елементів якого є об'єкти інтелектуальної власності у вигляді культурних цінностей;

- визначити особливості охорони прав учасників спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності;

- розробити пропозиції з удосконалення цивільного законодавства України в контексті правового регулювання інституту спадкування культурних цінностей.

Формулювання завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дисертаційного дослідження відзначаються своєю ясністю, зрозумілістю і повністю відповідають загальним вимогам. Завдання наукового дослідження було виконано, і мета дослідження була досягнута.

Дане дисертаційне дослідження виконано на високому рівні завдяки відповідній методології дослідження. Автором успішно застосовано такі методи як: діалектичний, порівняльно-правовий, герменевтичний, формально-догматичний, антропологічний, аксіологічний та системно-структурний методи.

Таким чином, вбачається, що наукові завдання, які ставились дисертанткою Т.М. Мартинюк - виконано на високому методологічному рівні. Т.М. Мартинюк опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Як вбачається з акту впровадження результатів дисертації Т.М. Мартинюк в освітній процес НАВС, то сформульовані дисертанткою у роботі висновки й пропозиції вже впроваджено в освітній процес академії. Таким чином, варто зазначити, що наукові праці Т.М. Мартинюк містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ при викладанні відповідних навчальних дисциплін. До того ж, результати дисертації Т.М. Мартинюк були використані в науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. В дисертаційному дослідженні Т.М. Мартинюк міститься чітка структура, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дана робота включає в себе анотацію, вступ, три розділи, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи відповідно до поставлених завдань, а також містить висновки, список використаних джерел та додатки.

Анотація. У короткому викладі, анотація надає загальну оцінку дисертаційного дослідження та узагальнено представляє ключові науково-практичні та теоретичні висновки, які містяться в роботі. Анотація дисертації точно відображає її основний зміст та висловлює основні положення дослідження, подана як українською, так і англійською мовами.

У **вступі** даного дослідження авторка обґрунтовує актуальність даної теми, оцінює ступінь наукового розвитку теми, вказує на зв'язок із науковими програмами і планами, визначає мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, формулює наукову новизну і практичну важливість отриманих результатів дослідження, а також надає інформацію щодо апробації даного наукового дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-правові й методологічні засади дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» складається з двох підрозділів, в яких авторка визначає теоретико-методологічні засади дослідження спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності.

У даній частині дисертації авторка аналізує стан наукового розроблення теоретичних положень, спадкових правовідносин і питань правового регулювання культурних цінностей та засвідчує, що ці проблеми, попри наявність дисертаційних, монографічних досліджень, вивчено недостатньо, і це зумовлює необхідність дослідження цивільно-правового аспекту культурних

цінностей як об'єктів спадкування, що сприятиме розробленню та впровадженню нових механізмів регулювання спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності.

Авторкою аналізується специфіка форми спадкового правовідношення, яка виявляється в особливостях методу правового регулювання. Зазначається, що з огляду на форму, основним класифікатором спадкового правовідношення є принципи взаємодії між його суб'єктами, відносини між якими будуються на засадах юридичної рівності. Визначаючи ж специфіку змісту спадкового правовідношення, необхідно врахувати зміст правового статусу його суб'єктів, який формують їх права та обов'язки.

Також аналізуються елементи спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності.

Крім того, аналізується необхідність законодавчого регламентування процедури закликання до спадщини. Зазначається, що це може бути здійснено шляхом покладення обов'язку на нотаріуса, який відкрив спадкову справу, робити оголошення в медіа про відкриття спадщини. І у зв'язку із цим, авторка пропонує внести зміни до ч. 2 ст. 63 Закону України «Про нотаріат».

В результаті аналізу спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, авторкою сформовано своє визначення «спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності». Т.М. Мартинюк визначає його як урегульоване нормами спадкового права суспільне відношення, що виникає на підставі складного юридичного факту – відкриття та прийняття спадщини, вирізняється наявністю спеціального суб'єктного складу, виникає щодо специфічного об'єкта спадкування – культурних цінностей, зміст якого становлять загальні та спеціальні спадкові права й обов'язки.

У розділі 2 «Елементи спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» в межах трьох підрозділів розкриваються особливості культурних цінностей як об'єктів спадкового правовідношення, виокремлюється суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, аналізується зміст спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності.

Тут авторка аналізує законодавчі визначення поняття культурних цінностей. Визначає, що культурні цінності світу як об'єкти спадкування – це предмети зовнішнього світу, за допомогою яких можуть бути задоволені матеріальні потреби спадкоємця. Натомість задоволення духовних потреб спадкоємця в кожному конкретному випадку зумовлено наявністю художньої, історичної, етнографічної та наукової цінності таких об'єктів.

Також авторкою аналізуються поняття об'єкта цивільного правовідношення. І зазначається, що, поєднуючи в одному визначенні поняття культурної цінності як об'єкта цивільного правовідношення і матеріальну цінність як річ, фактично не вдається врахувати специфіку культурної цінності, закладену в її духовній складовій. Якщо оцінювати культурну цінність як об'єкт цивільного правовідношення, то не можна відокремлювати матеріальний об'єкт культури від його духовної складової. Саме в такому поєднанні

культурна цінність є об'єктом правовідношення, зокрема спадкового. Без такої складової, як духовність, об'єкт правовідношення перестане бути об'єктом відносин культури.

Авторка досліджує питання, чи є об'єктом спадкового правовідношення не тільки предмети матеріального світу, а й результати дій. На її переконання, об'єктом правовідношення слід вважати не лише предмети матеріального світу, а й результати дій.

Авторкою аналізується можливість успадкування нематеріальних культурних цінностей. Зазначається, що культурні цінності через свою природу (звичаї, традиції тощо) не можуть перетворитися на майнові об'єкти і є складовими лише духовної спадщини народу, не можуть бути об'єктом цивільно-правових спадкових відносин.

При дослідженні теоретико-правових проблем категорії суб'єкта спадкових правовідносин, об'єктом якого є культурні цінності, авторка аналізує проблему правового статусу. Аналізуючи твердження щодо сутності суб'єктивного права в його співвідношенні із цивільною правоздатністю, на її думку, необхідно врахувати положення ст. 26 ЦК України, у ч. 2 якої зазначено, що фізична особа має всі особисті немайнові права, встановлені Конституцією України та ч. 3 цієї статті, у якій визначено, що фізична особа здатна мати всі майнові права, що встановлені ЦК України й іншими законами. Тож авторка визначає, що правовий статус особи є сукупністю суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, а правоздатність є передумовою набуття правового статусу. Тобто має йтися про статус особи в суспільстві як комплекс сталих належних фізичній особі прав та обов'язків незалежно від її бачення та бажання їх здійснювати й виконувати. Зазначається, що не можна також визначити правовий статус особи загалом, безвідносно до конкретних правовідносин, учасником яких вона є.

Авторка акцентує увагу на особливостях правового статусу спадкодавця, де зазначає, що термін «спадкодавець» хоча й використовує законодавець у розумінні суб'єкта спадкового правовідношення, спадкодавець суб'єктом відповідного правовідношення не є, адже це особа, яка померла або оголошена померлою, а тому не має цивільної право- та дієздатності.

Авторка аналізує спадкоємців як суб'єктів спадкового правовідношення, класифікуючи їх за різними критеріями. На її думку, суб'єктний склад спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, формують: спадкоємці, відказоодержувачі, виконавці заповіту, кредитори й боржники спадкодавця, органи державної влади та місцевого самоврядування.

Аналізуючи зміст спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, авторка зазначає, що спадкоємці як суб'єкти спадкових правовідносин, об'єктом яких є культурні цінності, наділені низкою загальних і спеціальних спадкових прав. Зокрема, до загальних вона відносить: право бути повідомленим про відкриття спадщини; право звернутися до нотаріуса із заявою про необхідність ужиття заходів до охорони спадкового майна; право відмовитися від прийняття спадщини тощо; до спеціальних відносить: право спадкоємця позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального

відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини, і право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням у тому самому порядку й на тих самих підставах; право вимагати від відказоодержувача відшкодування як матеріальної, так і моральної шкоди в разі знищення, пошкодження чи втрати культурної цінності; право вимагати від уповноважених державних органів коштів на утримання культурної цінності в разі її використання для громадських і суспільних потреб.

Звертаючи особливу увагу на спеціальні спадкові права, авторка зазначає, що ними наділені потенційні та фактичні спадкоємці. Формальні спадкоємці спеціальних спадкових прав не мають.

Також, аналізуючи зміст спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, авторка досліджує правове регулювання зазначеного інституту в різних правових системах.

У розділі 3 «Особливості спадкового правовідношення під час здійснення та охорони заповідальних розпоряджень, спадкування особистих паперів та об'єктів права інтелектуальної власності» в межах трьох підрозділів розкриваються особливості спадкового правовідношення під час здійснення деяких заповідальних розпоряджень і спадкування особистих паперів; з'ясовується специфіка здійснення прав учасників спадкового правовідношення, одним з елементів якого є об'єкти інтелектуальної власності у вигляді культурних цінностей; визначаються особливості охорони прав учасників спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності; розроблено пропозиції з удосконалення цивільного законодавства України в контексті правового регулювання інституту спадкування культурних цінностей.

Здійснюючи аналіз особливостей спадкового правовідношення під час здійснення деяких заповідальних розпоряджень і спадкування особистих паперів, авторка обґрунтовує право спадкоємця позиватися до суду з вимогою про скасування заповідального відказу, якщо є достатні підстави вважати, що відказоодержувач своїми діями (бездіяльністю) створює загрозу знищення або пошкодження культурної цінності, яка є об'єктом спадщини, і право заборонити використання відказоодержувачем культурної цінності не за призначенням в тому самому порядку й на тих самих підставах.

Здійснюючи аналіз специфіки здійснення прав учасників спадкового правовідношення, одним з елементів якого є об'єкти інтелектуальної власності у вигляді культурних цінностей, авторка зауважує, що кожен об'єкт інтелектуальної власності має певні особливості, які обумовлюють і специфіку спадкування цих об'єктів. Авторка стверджує, що відносини інтелектуальної власності є різновидом відносин культури, особливість яких полягає в тому, що за їх допомогою людині надано можливість бути носієм як особистих немайнових, так і майнових прав. Особа як творець може створити твір, оприлюднити його, відтворити, а також передати в спадщину тощо. З огляду на те, що твори літератури, науки й мистецтва характеризуються всіма ознаками, які притаманні культурним цінностям (унікальністю, задоволенням духовних

потреб людей, є результатом творчої діяльності людини), авторка стверджує, що на них, зокрема, поширюється правовий режим останніх, тобто твори літератури, науки й мистецтва є одночасно і об'єктами права інтелектуальної власності, і культурними цінностями.

Аналізуючи особливості охорони прав учасників спадкового правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності, авторка доводить, що охорону майна майбутнього спадкоємця до відкриття спадщини можна вважати неюрисдикційною формою охорони майна власника і що такий спосіб охорони реалізує здебільшого безпосередньо власник або охоронець на підставі договору охорони. Також, зазначається, що охорону спадкового майна, у складі якого є культурні цінності, здійснюють в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів і кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

У результаті проведеного дослідження були сформульовані пропозиції щодо поліпшення цивільного законодавства України в контексті регулювання правових аспектів спадкування культурних цінностей.

Після кожного розділу та у заключній частині дисертаційного дослідження Т.М. Мартинюк викладає висновки, які відповідають завданням та цілям роботи, узгоджуються з отриманими результатами, мають належну обґрунтованість і відзначаються високим рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 269 найменувань і займає 25 сторінок, включаючи публікації як в українських, так і в іноземних виданнях.

Важливо відзначити, що кожен розділ дисертаційного дослідження Т.М. Мартинюк має свою наукову значущість, що виступає науковим фундаментом для наступної частини роботи. Це допомагає утворити цілісне дослідження, яке служить основою для вирішення практичного завдання - підвищення ефективності спадкування культурних цінностей.

За вищенаведеного можна зробити висновок, що дисертація Т.М. Мартинюк відповідає всім вимогам і є завершеною науковою роботою.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Результати, отримані в ході дисертаційного дослідження Т.М. Мартинюк, можуть бути рекомендовані для використання у наступних сферах: освітній процес в закладах вищої освіти з юридичним спрямуванням, у наукових дослідженнях наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, при плануванні та проведенні досліджень у цьому напрямку, а також у практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи дану наукову роботу загалом, варто відзначити, що є деякі спірні питання, які, на нашу думку, можуть вимагати додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. потребує додаткової аргументації положення 5-го пункту новизни «вперше» про можливість безоплатного вилучення культурних цінностей у разі

встановлення факту недбалого їх утримання, що може призвести до їх безповоротної втрати, на користь держави. Варто пояснити, в чому полягає «недбале утримання культурних цінностей» та хто і за яких умов матиме право вилучити їх у власника, і чому вилучення культурних цінностей має бути безоплатним;

2. потребує додаткового пояснення посилання здобувача на стор. 81 даної роботи на статтю 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права», де начебто зазначено, що «майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину». Чинна на сьогоднішній день стаття 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX називається «Сирітські твори» і там мова йде зовсім про інше. А про те, що «майнові права на твір входять до складу спадщини» вказується в ст. 32 чинного на сьогоднішній день ЗУ «Про авторське право і суміжні права»;

3. потребує додаткового пояснення посилання здобувача на стор. 158 даної дисертації на статтю 1299 Цивільного кодексу України. На сьогоднішній день в чинному ЦК України такої статті немає. Статтю 1299 було виключено на підставі Закону № 402-VII від 04.07.2013.

Наведені зауваження і побажання хоча і мають дискусійний характер, але не впливають на загальний позитивний висновок щодо дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою роботою, і сформульовані у ній рекомендації та висновки мають важливе наукове і практичне значення.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Т.М. Мартинюк на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Мартинюк Тетяни Миколаївни на тему «Спадкове правовідношення, об'єктом якого є культурні цінності», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є цілісною і комплексною, представляє завершену наукову працю та включає в себе нові науково обґрунтовані висновки, які відрізняються за своєю новизною у постановці та розв'язанні проблем, пов'язаних із спадковими правовідношеннями у сфері спадкування культурних цінностей.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 19 травня 2023 року №

502), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка – Мартинюк Тетяна Миколаївна заслуговує на присудження *ступеня* доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент**

Леся ШАПОВАЛ

